

Wpł. 2.06.2019 r.
MR

Białystok 26 marca 2019 r.

Prof. zw. dr hab. Bogusław Cudowski
Katedra Prawa Pracy
Wydział Prawa
Uniwersytet w Białymstoku

1. Wniosek
 2. Kopia dla Promotora,
 dla Doktoranta
 3. Dyplom ma być do akt
 przeoczek
 WMS

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Jagody Jaskulskiej *02.06.2019*

pt. „*Stosowanie przepisów kodeksu cywilnego na gruncie prawa pracy*”

napisanej pod kierunkiem dra hab. Jana Piątkowskiego (prof. UMK)

oraz dr Beaty Rutkowskiej

Zgodnie z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669) przewody doktorskie wszczęte i niezakończone przed dniem 1 października 2018 r. są przeprowadzane na zasadach dotychczasowych.

Podstawowe zasady dotyczące wymogów pracy doktorskiej są określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (j.t. Dz. U. z 2017 r., poz. 1789). Rozprawa doktorska przygotowywana pod opieką promotora i promotora pomocniczego powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W związku z powyższym niniejsza recenzja będzie dokonana według wyżej wskazanych zasad.

I. Ocena wyboru tematu, celów i metodologii rozprawy

Wstępnie należy zauważyć, że uznanie prawa pracy za samodzielną gałąź prawa nie oznaczało zerwania więzi, przede wszystkim, z prawem cywilnym. Prawo pracy pozostaje bowiem niewątpliwie w ścisłym związku z prawem cywilnym. Związek ten bywa najczęściej ujmowany jako genetyczny i

normatywny. Związek genetyczny polega na tym, iż prawo pracy wykształciło się z wcześniejszych konstrukcji instytucji cywilistycznych. Natomiast związek normatywny wyraża się w przepisach prawa pracy, które odsyłają do stosowania przepisów kodeksu cywilnego. Można więc stwierdzić, że nie da się obecnie zakwestionować możliwości i konieczności stosowania konstrukcji cywilnych w prawie pracy. Ta rozległa problematyka zawiera w sobie wiele problemów szczegółowych. Jak pokazuje praktyka często pojawiają się liczne problemy, które budzą wiele podstawowych kontrowersji i sporów. Potwierdzeniem tego są częste wypowiedzi przedstawicieli doktryny prawa pracy, jak i orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego. Nie ulega więc żadnej wątpliwości, iż problematyka stosowania przepisów kodeksu cywilnego w prawie pracy jest niezmiernie istotna tak z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Ponadto pomimo, iż od czasu wejścia w życie art. 300 k.p. upłynęło już prawie 45 lat podjęta w rozprawie problematyka nie doczekała się opracowania monograficznego. Obroniona w 2004 r. na UW praca doktorska K. Roszewskiej nie została bowiem opublikowana.

Mając powyższe na uwadze nie ulega moim zdaniem wątpliwości, że podjęcie problematyki recenzowanej rozprawy jest całkowicie uzasadnione. Można jedynie dodać, że wybór tematu pracy uzasadnia także to, iż w ostatnich latach pojawiło się sporo publikacji z tego zakresu, jak i orzeczeń sądowych. Wydaje się również, że pomimo to zarówno doktryna jak i orzecznictwo nie wypracowały jednoznacznych rozstrzygnięć podstawowych problemów. Natomiast niektóre z nich stają się przyczyną nowych kontrowersji i niejasności.

Głównym celem pracy jest kompleksowa analiza regulacji zawartej w art. 300 k.p. (s. 8), która ma prowadzić do ogólnej oceny i ewentualnych wniosków *de lege ferenda*. Jest to więc standardowa koncepcja celu pracy. Niezbyt jasno wygląda, deklarowana przez Autorkę „inna perspektywa”

mająca polegać na aspektach tworzenia prawa, wykładni i stosowania prawa. Odniesienie się do tej kwestii będzie możliwe w zakończeniu recenzji. Należy w tym miejscu podnieść, że zarówno ze wstępu, jak spisu treści wynika, że zakresem rozprawy objęto jedynie regulację art. 300 k.p. natomiast nie wynika to z tytułu pracy. Wręcz przeciwnie tytuł ten sugeruje, że rozprawa obejmuje wszystkie przypadki możliwości stosowania przepisów kodeksu cywilnego w prawie pracy. Wydaje się zresztą, że ujęcie możliwości stosowania k.c. z mocy bezpośredniego odesłania (np. 291 § 3 k.p.), czy poprzez analogię i odniesienie tego do art. 300 k.p. mogłoby dać podstawę do sformułowania istotnych wniosków.

Deklarowana metoda dogmatyczna oraz teoretyczna i historyczna nie budzi zastrzeżeń.

Autorka na wstępie (s. 7) stwierdza, że „obszar badań został zawężony do indywidualnego i zbiorowego prawa pracy”. Można w tym miejscu postawić pytanie co pozostało poza tym obszarem i dlaczego. Założenie to można uznać za poprawne. Jednak dwuzdaniowe i bardzo ogólne uzasadnienie jest nieco powierzchowne.

Podział materii pracy na rozdziały jest uzasadniony i czytelny.

Reasumując stwierdzam, że temat rozprawy, jej cel oraz metody badawcze zasługują na akceptację.

II. Uwagi szczegółowe

Rozdział 1 rozpoczyna się od przedstawienia historii wyodrębnienia prawa pracy i relacji z prawem cywilnym. W kontekście tematyki rozprawy jest to problematyka istotna. Także zagadnienia związane z przedmiotem prawa pracy i jego funkcjami mają znaczenie dla dalszych rozważań szczegółowych. Rozważania te kończy oczywisty wniosek (s. 27) o cywilistycznych korzeniach prawa pracy.

Rozdział 2 poświęcony został charakterystyce przepisów odsyłających. Jest to uzasadnione i wręcz konieczne, gdyż art. 300 k.p. ma taki właśnie charakter.

Autorka w jasny i rzeczowy sposób przedstawiła teoretyczne problemy dotyczące przepisów odsyłających, w tym także ich celów. W dalszej kolejności pojawiają się rozważania dotyczące kwalifikacji art. 300 k.p. jako przepisu odsyłającego do przepisów kodeksu cywilnego. Na s. 40 wzmiankowany jest niezmiernie istotny i rozległy zarazem problem zasady określoności prawa oraz racjonalności ustawodawcy. Poglądy uwzględnione w tym fragmencie mogą być odnoszone do okresu od uchwalenia kodeksu pracy, a więc i art. 300 k.p. Jedynie na marginesie można zadać pytanie jak należałoby ocenić racjonalność ustawodawcy obecnie. W posumowaniu tego rozdziału (s. 43-44) Autorka ograniczyła się do dosyć ogólnych wniosków. Należy więc się spodziewać, że ich konkretyzacja w odniesieniu do art. 300 k.p. nastąpi w dalszej części rozprawy.

Rozdział 3 jest zatytułowany „Znaczenie stosunku pracy na tle art. 300 k.p.” Jednak pkt 3.2 tego rozdziału dotyczy stosunków zbiorowego prawa pracy. Z pewnością ta problematyka powinna zostać uwzględniona ale nie w rozdziale o stosunku pracy. Nie wymaga bowiem uzasadniania, że zbiorowe stosunki pracy z oczywistych powodów nie mieszczą się w pojęciu stosunku pracy. Na s. 45 stwierdza się słusznie, że istnieje problem możliwości stosowania art. 300 k.p. do innych, niż stosunek pracy, stosunków prawa pracy. Jeżeli dopuszcza się potrzebę poszerzenia zakresu tego przepisu, co postuluje się w doktrynie i orzecznictwie to należałoby wskazać źródła tych poglądów.

Po przedstawieniu podstawowych kwestii dotyczących pojęcia stosunku pracy i innych stosunków zatrudnienia rozpoczynają się (od s. 47) rozważania na temat cech stosunku pracy. Na s. 48 powołany został wyrok SN z dnia 7 października 2009 r., III PK 38/09 jako niepublikowany. Wyrok ten jest jednak dostępny nie tylko np. w LEX-ie (nr 560867) ale i w OSP 2010/11/115 z krytyczną glosą A. Musiały. Podobnie na s. 49 powołany jest wyrok SN z dnia 22 kwietnia 2015 r., II PK 153/14. Tak jak poprzedni wyrok także i ten jest dostępny w LEX-ie (nr 1712814), jak i w OSP 2016/6/62 z krytyczną glosą tej

samej autorki. Również i na kolejnej stronie w przypisie 212 powoływane są wyroki II PK 82/10, II PK 354/09, I PKN 727/99, III AUa 1437/16 jako niepublikowane, gdy tymczasem są one dostępne w LEX-ie (odpowiednio po nr 8177515, 598002, 1223707, 2265623). Mankament ten powtarza się także wielokrotnie w dalszej części pracy. Powstaje w tym miejscu pytanie w jaki sposób Autorka zapoznała się z treścią tych orzeczeń.

Na s. 50 pojawia się, choć w niezbyt jasny sposób problem znaczenia woli stron w określeniu charakteru zawartej umowy o zatrudnienie. Jest to ważny problem, który może być moim zdaniem nieraz rozstrzygający. Zbyt powierzchowne jest więc stwierdzenie (s. 551), że w takich przypadkach często w praktyce sprowadza się to do kwalifikacji na podstawie nazwy umowy. Oczywiście jest bowiem, że o charakterze (rodzaju) umowy nie przesądza jej nazwa.

Na s. 56 wywody od drugiego akapitu odnoszone są do „wyroku” tylko nie wiadomo jakiego.

Nie przekonują wnioski (s. 57) dotyczące pojęcia stosunku pracy. Są to bowiem wywody o bardzo ogólnej treści. Tymczasem wcześniej podnoszono szereg problemów szczegółowych. Można więc było oczekiwać stanowiska jak Autorka widzi rozwiązanie, przynajmniej problemu zasadniczego – rozróżnienia umowy o pracę od umów cywilnoprawnych. Tylko tytułem przykładu można było rozważyć zgłaszane wcześniej propozycje wprowadzenia do k.p. domniemania nawiązania stosunku pracy.

Część 3.1.2 zawiera poprawne wywody dotyczące klauzul autonomicznych. Natomiast pkt 3.1.3 jest zatytułowany niezbyt poprawnie, gdyż chyba Autorka nie zakłada innego rozumienia stosunku pracy a jak sama podnosi (s. 65) chodzi o to, czy zakresem art. 300 k.p. mają być objęte stosunki prawne związane ze stosunkiem pracy oraz zbiorowe stosunki pracy. Zresztą już na s. 66 jednoznacznie stwierdza się, że brak jest podstaw do innego rozumienia pojęcia stosunku pracy na gruncie art. 300 k.p.

Autorka trafnie dostrzega problem wpływu wykładni art. 476 k.p.c. na pojęcie stosunku pracy z art. 300 k.p. Powołuje poglądy doktryny oraz Sądu Najwyższego. Choć pogląd K. Gonery i powołany pogląd Sądu Najwyższego (s. 67) są ewidentnie przeciwstawne Autorka nie zajmuje własnego stanowiska ograniczając się do cytowania poglądów doktryny. Wnioski na s. 69-70 są trudne do jednoznacznego zrozumienia stanowiska Doktorantki w tej materii.

Następnie analizie poddane zostały umowy o zakazie konkurencji, o wspólnej odpowiedzialności materialnej, umowy przedwstępnej oraz pozaumowne stosunki pracy. Można odnieść wrażenie, że w jednym fragmencie pracy poruszonych zostało zbyt wiele różnorodnych problemów. Wydaje się, że ich wyraźne rozdzielenie umożliwiłoby bardziej wnikliwe rozważania, jak i sformułowanie bardziej jednoznacznych wniosków.

Kolejny fragment (3.2.1.) rozprawy omawia istotną, kontrowersyjną i ciekawą kwestię relacji zbiorowych stosunków pracy w aspekcie jej tematu. Na wstępie przedstawione zostały poglądy na temat pojęcia zbiorowego prawa pracy i relacji z prawem stosunku pracy. Następnie omówiony został pogląd L. Florka akceptujący stosowanie art. 300 k.p. w zakresie układów zbiorowych pracy i rokowań zbiorowych. Na s. 85 pierwsze zdanie drugiego akapitu znalazło się niejasne językowo zdanie. Brak jest także wskazania o których przedstawicieli doktryny chodzi. Kolejne kilka zdań poświęcono poglądom przeciwnym, by na s. 86-88 zająć się treścią układu i ponownie wrócić do możliwości stosowania przepisów k.c. do układu.

W rozważaniach powyższych, choć nie wprost Autorka porusza dwa różne zagadnienia, a mianowicie dopuszczalność stosowania do zbiorowych stosunków pracy przepisów k.c. poprzez art. 300 k.p. oraz na innych zasadach. Nie zawsze w kwestiach szczegółowych poglądów wynika, czy ich autorzy dopuszczają pierwszą czy drugą możliwość. Autorka z jednej strony twierdzi jednoznacznie, że art. 300 k.p. nie może służyć za podstawę stosowania przepisów k.c. do układów i innych porozumień (s. 100), a argumenty L. Florka

„nie przemawiają dostatecznie za rozszerzeniem zakresu stosowania art. 300 k.p. na zbiorowe stosunki pracy”. Jej zdaniem (s. 102) „dziwi wykorzystywanie mechanizmu z art. 300 k.p. w sprawach ze zbiorowego prawa pracy współcześnie”. Jednak na s. 106 stwierdza się, że „w wielu sferach funkcjonowania stosunków zbiorowego prawa pracy, zwłaszcza układów zbiorowych pracy czy innych porozumień zbiorowych, regulacje Kodeksu cywilnego mogą być użyteczne i niecelowym byłoby ich odrzucenie”, by na s. 107 zaaprobować poglądy doktryny o możliwości stosowania przepisów k.c. w zbiorowym prawie pracy w drodze *analogii legis*. Należy także pamiętać, że obowiązują obecnie przepisy zbiorowego prawa pracy odsyłające wprost do przepisów kodeksu cywilnego (zob. np. M. Kurzynoga: *Odpowiedzialność za strajk i inne formy pracowniczego protestu*, Wolters Kluwer 2018).

Ostatecznie zgadzam się ze stwierdzeniem, że nie jest możliwe obecnie radykalne zrezygnowanie z konstrukcji cywilnoprawnych na gruncie zbiorowego prawa pracy.

Zasadniczo zgadzam się z wnioskami do tego rozdziału. Oczywiście należy w tym miejscu dodać, że wyrażone w nich poglądy kwestionują niepozbawione racji poglądy doktryny i Sądu Najwyższego. Jednak uznaję, że bezkrytyczne akceptowanie poglądów, wyrażonych nawet przez autorytety doktryny prawa pracy, czy Sądu Najwyższego nigdy nie powinno mieć miejsca w pracy naukowej. Stąd odpowiednio uargumentowane poglądy własne zawsze należy oceniać jako istotny wkład twórczy autora pracy.

Rozdział 4 pracy dotyczy pierwszej przesłanki stosowania art. 300 k.p., czyli „spraw nieunormowanych przepisami prawa pracy”. Trafne są wywody o charakterze porządkującym zawarte na s. 113-118. Istotny jest również fragment dotyczący tzw. regulacji negatywnej. Problem ten jest niezwykle istotny, co wykazała Autorka na konkretnych przykładach. Złożoność tej problematyki powoduje, że jak słusznie zauważyła Autorka (s. 119) w zależności od przyjętej argumentacji ta sama sprawa może zostać uznana za w

pełni unormowaną, jak i za uregulowaną jedynie częściowo. Zasadne było szersze potraktowanie problemu odszkodowania z art. 58 k.p. Są to wywody dobrze uargumentowane i skomentowane z wykorzystaniem bogatego dorobku doktryny i orzecznictwa. Przedstawione także zostało własne stanowisko (krytyczne) wobec orzeczenia TK. Zasady odpowiedzialności cywilnej w stosunkach pracy budzi kontrowersje także i w innych państwach europejskich (zob. na ten temat V. Roulet: *Aktualne zagadnienia odpowiedzialności w prawie pracy*, w: *Problemy odpowiedzialności cywilnej we Francji i w Polsce*, red. Z. Hajn, D. Skupień, Łódź 2016). Jeszcze inną kwestią jest rozstrzygnięcie, czy wyrok TK powinien wiązać jedynie w odniesieniu do art. 58 k.p., czy także innych roszczeń majątkowych pracownika z tytułu bezprawnego rozwiązania stosunku pracy i innych roszczeń majątkowych. Nie należą bowiem do odosobnionych poglądy doktryny akceptujące taką możliwość (tak. np. ostatnio L. Mitrus: *Wypowiedzenie umowy o pracę z przyczyn dotyczących pracownika*, Warszawa 2018, s. 303).

Poprawne są rozważania na temat luki w prawie w kontekście pojęcia sprawy nieunormowanej, jak i przepisów prawa pracy. Są to kolejne zagadnienia wyraźnie ilustrujące z jak zróżnicowaną materią przyszło zmierzyć się w recenzowanej rozprawie Autorce. Wydaje się, że wskazane byłoby wykorzystanie w rozważaniach na temat źródeł pracy zbiorowej pod redakcją L. Florka: *Źródła prawa pracy*, Warszawa 2000.

Kolejny rozdział 5 poświęcony został klauzuli odpowiedniego stosowania przepisów k.c.

Wstępnie zostały omówione do klasycznego już rozumienia odpowiedności stosowania tj. wprost, z modyfikacjami i niestosowania. Poświęcając więcej uwagi problemowi odpowiedniego stosowania z art. 300 k.p. Autorka ma rację twierdząc, że dotychczas nie było to przedmiotem bliższych wypowiedzi doktryny prawa pracy. Poszczególne zagadnienia szczegółowe ponownie ukazują trudności i skomplikowanie materii rozprawy, a więc i koniecznego

nakładu pracy Autorki. Można powiedzieć, że podstawowym problemem kontrowersji jest dopuszczalność stosowania przepisów k.c. z modyfikacjami. Choć nie zgadzam się z kwestionowaniem tej możliwości, to także i w tym przypadku uznaję przedstawioną argumentację za niepozbawioną racji. W każdym razie jest to dobra podstawa do dalszej dyskusji w tym zakresie, co już stanowi znaczne osiągnięcie. Pozostaje jednak pytanie, czy zakwestionowanie możliwości modyfikowania przepisów k.c. poprzez art. 300 k.p. oznaczałoby także całkowity zakaz w innych przypadkach analogicznego stosowania tych przepisów ?

Kolejny rozdział 6 omawia bez wątpienia złożoną i skomplikowaną problematykę funkcji i zasad prawa pracy w rozumieniu art. 300 k.p. Potwierdzają to rozważania teoretyczne zamieszczone na początku tego rozdziału.

Rozważając problem zasad w kontekście art. 300 k.p. Autorka prowadząc poprawne wywody i przedstawiając poglądy doktryny i Sądu Najwyższego odwołuje się również aksjologii. Byłoby więc wskazane uwzględnienie licznych wypowiedzi doktryny w tej kwestii (np. T. Liszcz: *Aksjologiczne podstawy prawa pracy. Zarys problematyki*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2018).

W zakończeniu Autorka dokonała podsumowania wcześniejszych rozważań formułując wnioski własne. Są one, choć nieraz dyskusyjne, poprawne i dobrze uargumentowane. Zgadzam się, że zasadniczą rolę w ewentualnych zmianach stosowania art. 300 k.p. powinna przypaść doktrynie i orzecznictwu sądowemu. Nie można także wykluczyć poważnego rozważenia uzupełnienia treści tego przepisu kodeksu pracy. Należy w tym miejscu podkreślić, że zarówno wnioski szczegółowe, jak i końcowe pokazują złożoność i kontrowersyjność omawianej problematyki i mogą z pewnością stać się impulsem do dalszej dyskusji i refleksji.

III. Wnioski

Przedstawione wyżej uwagi szczegółowe nie wpływają na całościową pozytywną oceny pracy. Można zresztą powiedzieć, że są one stosunkowo nieliczne i mają głównie charakter polemiczny lub techniczny. Należy natomiast stwierdzić, że w rozprawie wykorzystano bogaty materiał szczegółowy, ma ona poprawny zasadniczo układ, a wywody są prowadzone w dojrzały sposób oraz są dobrze poparte źródłami. Do niewątpliwych zalet pracy zaliczyć także należy to, że Autorka nie powieliła jedynie dotychczasowych poglądów ale dostrzega liczne problemy, analizuje je krytycznie i formułuje należycie uzasadnione wnioski własne. Zgłaszane w recenzji uwagi są niewątpliwie następstwem złożoności i kontrowersyjności omawianych problemów. Jest to zachętą do podejmowania dalszej dyskusji naukowej w tym zakresie. Do rozważenia pozostawiam publikację przynajmniej niektórych fragmentów w formie artykułowej (np. dotyczący odpowiedniego stosowania przepisów k.c.).

Rozprawa jest napisana precyzyjnym językiem prawniczym. Strona techniczna jest poprawna a drobne niedociągnięcia nieliczne.

W pracy wykorzystana została bogata literatura przedmiotu – 273 pozycje oraz orzecznictwo sądowe – 164 orzeczenia.

W konkluzji stwierdzam, że rozprawa doktorska pani mgr Jagody Jaskulskiej pt. „Stosowanie przepisów kodeksu cywilnego na gruncie prawa pracy” stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Autorki w zakresie prawa pracy i umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Tym samym odpowiada ona warunkom określonym w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) w związku z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669).

Bogusław Cudowski

